

تأثیر کیفیت رابطه ولی – فرزندی بر سازگاری روان‌شناختی در دختران نوجوان

The effect of parent- child relationship on psychological adjustment in adolescent's girls

فرشته سادات درت التاج تهرانی^۱، سیمین حسینیان^۲، مهرزاد فراهتی^۳

Abstract

The aim of this study was to determine the relationship between the quality of parent-child relation with psychological adjustment in adolescent girls. The population consisted of all students in first and second grade of public girl high schools in Tehran in the 1391-92 years. The sample group consisted of 383 students who were selected by multi-stage cluster sampling method. All students answered Quality of parent-adolescent Scale and Adjustment Inventory in High School Students. Pearson's correlation and regression were used for data analysis. The results showed that there is a significant relationship between the quality of parent-child relationship and psychological adjustment. The higher score at quality of parent - child relationship followed by the more adjustment and the lower score of the quality of parent - child relationship leads to less adjustment in adolescents. So, quality of relationship between parents and children could affect the characteristics of children and adolescents.

Keywords: quality of parent-child relationship, psychological adjustment, adolescent.

چکیده:

هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیر کیفیت رابطه ولی- فرزندی بر سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان دختر است. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر پایه‌های اول و دوم دبیرستان‌های دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۹۱-۹۲ تشکیل می‌دادند که از بین آنها ۳۸۳ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند و مقیاس کیفیت روابط والدین- نوجوان و پرسشنامه سازگاری را تکمیل نمودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون انجام شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که کیفیت رابطه ولی-فرزندی با سازگاری روان‌شناختی رابطه مثبت و معنادار دارد. هرچه نمره فرد در مقیاس کیفیت روابط والدین- نوجوان بیشتر باشد، میزان سازگاری نوجوانان دختر بالاتر می‌رود و هر چه نمره فرد در مقیاس کیفیت روابط والدین- نوجوان کمتر باشد، نوجوانان سازگاری کمتری نشان خواهند داد. بنابر نتایج بدست آمده می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت رابطه‌ی بین والدین و فرزندان تأثیر بسزایی بر ویژگی‌های شخصیتی کودکان و نوجوانان دارد.

واژه‌های کلیدی: کیفیت رابطه ولی- فرزندی، سازگاری روان‌شناختی، نوجوان.

۱- کارشناسی ارشد مشاوره و راهنمایی دانشگاه الزهرا

۲- استاد مشاوره و راهنمایی دانشگاه الزهرا

۳- نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روانشناسی بالینی دانشگاه علم و فرهنگ mehrzad 83f@yahoo.com

مقدمه

خانواده اولین و مهمترین محیطی است که کودک را از کیفیت روابط انسانی آگاه می‌سازد. طبق نظر اکثر روان شناسان، تجارب سال‌های اولیه زندگی که غالباً در محیط خانواده رخ می‌دهد، زیربنای شخصیت کودک است و بر ویژگی‌های رفتاری آنان تأثیر می‌گذارد (احدی و بنی جمالی، ۱۳۸۵).

از آنجایی که رابطه‌ی والد- فرزند نشان دهنده‌ی ابتدایی‌ترین و اصلی‌ترین روابط اجتماعی انسان در گستره‌ی زندگی است، از این رو کیفیت رابطه‌ی والد- فرزند^۱ به عنوان مهمترین عامل مؤثر در شایستگی، شکوفایی و بهزیستی همه‌ی افراد مورد بحث قرار گرفته است (طاهری، ۱۳۹۱).

تجارب شخصی‌ای که نوجوان از رابطه با والدینش بدست می‌آورد منابع اولیه‌ای هستند که نوجوان به وسیله‌ی آن می‌داند چطور به خودسنجی و تعامل با دیگران بپردازد، از سوی دیگر نوع رابطه‌ای که او با والدینش تجربه می‌کند حاکی از نوع نگرش او نسبت به خود و کیفیت رابطه‌ای است که با همسالان خود خواهد داشت (ویلکینسون^۲، ۲۰۰۴).

تغییرات زیستی، روان‌شناختی و اجتماعی که در طول دوران نوجوانی رخ می‌دهند، آن را به دوره‌ای تبدیل می‌کنند که نسبت به ظهور و بروز نشانه‌ها و اختلالات آسیب‌پذیر می‌سازد. روابط خانوادگی به ویژه رابطه‌ی والدین با فرزندان تأثیر عمیق و پایداری در سلامت روانی، جسمانی و اجتماعی کودک دارد و ویژگی‌های شخصیتی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد (شوارتز^۳ و دادگن^۴ و لیزا^۵ و شیبر^۶، ۲۰۱۲). یکی از این

این ویژگی‌های شخصیتی سازگاری روان‌شناختی نوجوان است. سازگاری یک مفهوم عام است و به همه‌ی راهبردهایی که فرد برای اداره کردن موقعیت- های استرس‌زای زندگی، اعم از تهدیدهای واقعی یا غیر واقعی به کار می‌برد گفته می‌شود. کارآمدی سازگاری در بافت و شرایط موجود معنی می‌شود. تفاوت در سازگاری افراد می‌تواند تحت تأثیر تاریخچه‌ی فردی و خانوادگی آنان قرار گیرد (سادوک و سادوک^۷، ۲۰۰۳).

دو جنبه‌ی اساسی در رفتار والدین با فرزندان، یعنی پاسخگو بودن و توقع داشتن^۸، به عنوان شاخص‌های جهانی ارتباط بین والدین و فرزندان شمرده شده‌اند که حائز اهمیت حیاتی در رشد کودکان و نوجوانان هستند. پاسخگو بودن که با تعابیر مختلفی نظیر عشق، محبت، صمیمیت و پذیرش مطرح می‌شود حاکی از رفتار آن دسته از والدینی است که عواطف گرمی به فرزند ارائه می‌کنند و با درک درست موقعیت وی باعث اطمینان خاطر او می‌شوند. آنان بیشتر وقت‌ها از تشویق و به ندرت از تنبیه استفاده می‌کنند. بر عکس، والدینی که احساس مسئولیت و پاسخگویی به نیازهای فرزند ندارند، حساسیتی به مسائل وی نشان نمی‌دهند و او را مورد غفلت قرار داده و تنهائیش می‌گذارند (کمرزرین، ۱۳۹۱).

بررسی‌ها نشان می‌دهند که کشمکش‌های خانوادگی و زناشویی بیشتر با مشکلات روان‌شناختی

4. Dudgeon

5. Lisa

6. Sheeber

7. Sadock & Sadock

8. expectation

1. quality of parent_ child relationship

2. Willkinson

3. Schwartz

و سازگاری نوجوانان در ارتباط است (الیس و گاربر^۱، ۲۰۰۰ به نقل از لرنر^۲، ۲۰۰۹).

در مطالعه‌ای پس‌رویدادی در دختران دانشجو، بلوغ زودرس با تنش خانوادگی، کشمکش با مادر و علائم اضطراب و درونی‌سازی (اضطراب و افسردگی) در اواخر کودکی و اوایل نوجوانی مرتبط بود (مک گرگور^۳، ۲۰۰۸).

فولاد چنگ (۱۳۸۵) در پژوهش خود عنوان کرد که سازگاری عمومی فرزندان خانواده‌های قاطع و آسان‌گیر به طور معناداری بیش از فرزندان والدین مستبد و بی‌توجه است. همچنین نوجوانانی که از محبت بیشتر والدین برخوردار بودند، سازگاری بیشتری را نشان می‌دادند.

طبق پژوهش خدایاری فرد (۱۳۸۳) بین نگرش مذهبی و رابطه‌ی پدر- فرزند با سازگاری اجتماعی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد و همچنین رابطه‌ی پدر- فرزند و نگرش مذهبی دانش‌آموزان نقش مهم و اساسی در سازگاری اجتماعی آنان دارد. خالق^۴ (۲۰۱۲) عنوان کرد که درک گرمای والدین به میزان قابل توجهی با سازگاری روانی، استقلال، اعتماد به نفس مثبت، خود کفایتی مثبت، پاسخگویی عاطفی، ثبات عاطفی و جهان بینی مثبت کودکان در سراسر اقوام، فرهنگ‌ها، جنسیت‌ها در ارتباط است. پژوهش کین، راک، رانا و دونلان^۵ (۲۰۱۲) نشان داد که انسجام در روابط ولی-فرزند به طور معناداری سازگاری روان‌شناختی نوجوانان را در هر دو گروه پیش‌بینی می‌کند.

با توجه به نقش بسزای خانواده در تعیین و تحوّل صفات شخصیتی و شیوه‌های برقراری ارتباط و با توجه به پژوهش‌های اندک در مورد روابط ولی- فرزند در ایران، پژوهش حاضر بر آن است که ادراک از رابطه‌ی ولی-فرزند، و رابطه‌ی آن با سازگاری در نوجوانان دختر را مورد بررسی قرار دهد.

روش

پژوهش حاضر یک پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش را کلیه‌ی دانش‌آموزان دختر پایه‌های اول و دوم مقطع دبیرستان‌های دولتی شهر تهران تشکیل می‌دهند. نمونه‌ی مورد مطالعه شامل ۳۸۳ دانش‌آموز دختر در پایه اول و دوم است که با توجه به نسبت دختران در جامعه آماری به دست آمده است. روش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. به منظور اجرای پژوهش از پرسشنامه‌ی استاندارد شده‌ی کیفیت رابطه‌ی ولی- فرزند، سازگاری روان‌شناختی و پرسشنامه‌ی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی استفاده شد.

● مقیاس کیفیت روابط والدین- نوجوان^۶:

این مقیاس توسط حسینی (۱۳۸۸) ساخته شده‌است و به کمک آن می‌توان ارتباط والدین و نوجوان را ارزشیابی نمود. این پرسشنامه در ۷۱ سوال با پاسخ-های ۵ گزینه‌ای از همیشه تا هرگز تنظیم شده است و شامل ۴ خرده مقیاس است. سؤال ۱ تا ۲۷، ارتباط نوجوان با پدر و سؤال ۲۸ تا ۵۴ ارتباط نوجوان با مادر

1. Ellis & Garber
2. Lerner
3. Mcgregor
4. Khaleque
5. Qin, Rak, Rana & Donnellan

6. Quality of parents-adolescence relationship scale

خانواده ۰/۷۴ است که به طور کلی بیانگر ضرایب مطلوب است (حسینی، ۱۳۸۸).

در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای متغیر کیفیت رابطه‌ی ولی-فرزندی کل ۰/۸۷، رابطه با پدر ۰/۸۰، رابطه با مادر ۰/۷۷، رابطه زوجین ۰/۷۳ و نگرش نوجوان نسبت به خود و خانواده ۰/۷۲ به دست آمده است.

● پرسشنامه سازگاری نوجوانان^۱ (AISS):

این پرسشنامه در سال توسط اس کا، پی سینها و اربی سینگ (۱۹۹۳) تهیه شد و در سال ۱۳۷۷ توسط کرمی در ایران ترجمه و هنجاریابی شده است و دانش‌آموزان دبیرستانی (گروه سنی ۱۴ تا ۱۸ ساله) را در حوزه‌ی سازگاری می‌سنجد. این پرسشنامه شامل ۶۰ سؤال به صورت بله و خیر است (عبدالهی، ۱۳۸۸). فنونی (۱۳۸۰) ضریب اعتبار این آزمون را ۰/۷۳ به دست آورده است. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای متغیر سازگاری ۰/۸۸ به دست آمده است.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های توصیفی میانگین سنی افراد نمونه ۱۵/۳۷ با انحراف استاندارد ۰/۸۳ بود. میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی رابطه با پدر، مادر، کیفیت رابطه ولی-فرزندی و سازگاری در جدول ۱ ارائه شده است. چنانچه در جدول ۱ مشخص است رابطه با پدر، رابطه با مادر و کیفیت رابطه ولی-فرزندی با سازگاری همبستگی معنادار دارند.

را می‌سنجد. خرده مقیاس رابطه‌ی زوجین شامل ۱۰ سؤال بوده و ۷ سؤال نگرش نوجوان نسبت به خود و خانواده را می‌سنجد. بیشترین نمره در هر خرده مقیاس رابطه با پدر و مادر برابر با ۱۳۵ و کمترین نمره ۲۷ است. نمرات بالا نشان دهنده‌ی رابطه‌ی بهتر و نمرات پایین نشان دهنده‌ی رابطه‌ی بدتر با والدین از نظر فرزندان است. بیشترین نمره در رابطه با خرده مقیاس رابطه‌ی زوجین ۵۰ و کمترین نمره ۱۰ است. نمرات بالا نشان دهنده‌ی رابطه‌ی بهتر و نمرات پایین نشان دهنده‌ی رابطه‌ی بدتر پدر و مادر با یکدیگر از نظر فرزندان است و در خرده مقیاس نگرش نیز ۳۵ بیشترین و ۷ کمترین نمره است که نمرات بالا نشان دهنده‌ی این است که فرزند خود را در این خانواده فردی با ارزش و مثمرتر می‌پندارد و نمرات پایین نشان دهنده‌ی این است که فرد خود را در این خانواده فردی بی‌ارزش می‌پندارد. بدین صورت بیشترین نمره در کل آزمون ۳۳۵ و کمترین نمره ۷۱ است که نمرات بالا نشان دهنده‌ی این است که کیفیت رابطه از نظر فرزندان در کل خوب است و نمرات پایین نشان دهنده‌ی این است که کیفیت رابطه در کل خوب نیست. در این پژوهش تنها از خرده مقیاس‌های رابطه با پدر، رابطه با مادر و کیفیت رابطه‌ی کل که از مجموع تمام خرده مقیاس‌ها به دست می‌آید، استفاده شده است. با اجرای پرسشنامه بر روی جامعه‌ی پژوهش، پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ محاسبه شده است. پایایی کل پرسشنامه برابر با ۰/۹۳ و پایایی خرده مقیاس رابطه با پدر ۰/۸۷ و پایایی خرده مقیاس رابطه با مادر ۰/۸۶ و پایایی خرده مقیاس رابطه‌ی زوجین برابر با ۰/۸۳ و پایایی خرده مقیاس نگرش نوجوان نسبت به خود و

جدول ۱.

میانگین، انحراف استاندارد و ضریب همبستگی بین متغیرها

متغیرها	M	SD	۱	۲	۳	۴
رابطه با پدر	101/4	۱۷/۰۲	—			
رابطه با مادر	۱۰۶/۲۴	۱۷/۷۷	۰/۶۰۳**	—		
کیفیت رابطه کل	۲۷۷/۷	۳۹/۲۵	۰/۸۷۳**	۰/۸۴۹**	—	
سازگاری	۴۲/۴۴	۷/۶۰۵	۰/۴۶۷**	۰/۴۳۴**	۰/۴۵۹**	—

*P<0/05 **P<0/01

می‌شود، متغیر رابطه با پدر ۲۱ درصد، رابطه با مادر ۱۸ درصد و کیفیت رابطه کل ۲۰ درصد از واریانس سازگاری را توجیه می‌کند.

برای بررسی پیش‌بینی میزان سازگاری بر اساس کیفیت رابطه ولی-فرزند (رابطه با مادر، رابطه با پدر) از تحلیل رگرسیون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آمده‌است. همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده

جدول ۲:

خلاصه نتایج رگرسیون برای پیش‌بینی سازگاری از طریق کیفیت رابطه ولی- فرزند (رابطه با پدر، رابطه با مادر)

مرحله	متغیر	R	R ²	B	خطای استاندارد	β
ملاک	سازگاری					
پیش‌بین	رابطه با پدر	۰/۴۶۷	۰/۲۱۷	۰/۲۰۹	۰/۲۰	۰/۴۶۷**
پیش‌بین	رابطه با مادر	۰/۴۳۴	۰/۱۸۸	۰/۱۸۶	۰/۲۰	۰/۴۳۴**
پیش‌بین	کیفیت رابطه کل	۰/۴۵۲	۰/۲۰۵	۰/۰۸۸	۰/۰۹	۰/۴۵**

*P<0/05 **P<0/01

بحث

فولاد چنگ (۱۳۸۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که نوجوانانی که از محبت بیشتر والدین برخوردار بودند، سازگاری بیشتری را نشان می‌دادند. خالق (۲۰۱۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که درک گرمای والدین به میزان قابل توجهی با سازگاری روانی در ارتباط است.

دویلی^۱ و مارکیز^۲ (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که گرمی والدین با کاهش نشانه‌های بیرونی کردن (از مشکلات سازگاری) در ارتباط بود و ترقی‌جاه، حمدیه و

هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی تأثیر کیفیت رابطه ولی- فرزند بر سازگاری نوجوانان دختر بود. نتایج حاصل از آزمون همبستگی نشان داد که رابطه ولی- فرزند با سازگاری دختران رابطه‌ی مثبت و معناداری دارد. همچنین کیفیت رابطه ولی فرزند پیش‌بینی‌کننده‌ی سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان دختر است. هرچه نمره فرد در مقیاس کیفیت روابط والدین- نوجوان بیشتر باشد، میزان سازگاری فرزندان بیشتر می‌شود.

1. Doyle
2. Markieweiz

یعقوبی (۱۳۹۰) نشان دادند که کم‌ترین میانگین افسردگی (از مشکلات درونی کردن سازگاری) به‌آزمودنی‌هایی با نوع رابطه والدینی خیلی خوب مربوط است. همچنین قره باغی (۱۳۸۹) در پژوهشی عنوان کرد که نقش رابطه والدین با کودک در پیش‌بینی مشکلات آسیب‌شناختی عاطفی و رفتاری کودک بسیار مهم است.

نبود تعامل مناسب بین کودک و مادر، محرومیت عاطفی در دوران کودکی، سهل‌انگاری‌های پدر در ارتباط با احتیاجات عاطفی فرزند در دوران بلوغ، نبود تکیه گاهی که نیازهای واقعی و رشدی او را بر عهده گرفته باشد، والدینی غیر پاسخگو، اعتماد کم و فاصله زیاد بین والدین و فرزند، نبود همدردی مشترک در مسایل استرس‌زا، عدم توانایی والدین در بیان معقول احساسات خویشان، انتقادات بیشمار و انتظارات بی‌اندازه خارج از توان نوجوان، دست به دست هم داده و نوجوان را به سمت انواع ناسازگاری‌های اجتماعی و تحصیلی سوق می‌دهد (ناروسیت^۱، ۲۰۰۹).

می‌توان عنوان کرد زمانی که والدین در مقابل نیازهای فرزندشان، متخاصم و بی‌تفاوت باشند، فرزندان نیز خود را تهی از ارزش می‌بینند. در این شرایط، فرد می‌کوشد تا با انجام رفتارهای ناشایست، توجه والدین را جلب کند. اما با انجام هر رفتار، بیشتر مورد سرزنش قرار می‌گیرد و والدین به او بی‌تفاوت‌تر می‌شوند. در نتیجه فرزند خشمگین و رنجیده خاطر می‌شود. خشونت توأم با عدم پذیرش یکی از دلایلی است که موجب می‌شود افراد در مسیر تحول طبیعی خود و اکتساب ویژگی‌های مثبت شخصیتی، در دست اندازهای جدی گرفتار شوند، به طوری که در بیشتر

رفتارهای ضد اجتماعی، فرار از منزل، استفاده از مواد مخدر، دزدی، تشکیل گروه‌های ولگردی و تبهکاری، و دیگر رفتارهای ضد اجتماعی، می‌توان ردپای این نوع رفتار والدین را دید (شعاری نژاد، ۱۳۹۱).

نبود احساس امنیت، هسته و زیربنای بسیاری از اختلالات روانی شناخته شده است. یکی از عوارض ناامنی این است که سازگاری در کودکان و نوجوانان کم می‌شود. هنگامی که والدین تلاش‌های کودکان را تشویق می‌کنند و آن‌ها را مورد تأیید قرار می‌دهند، فرزندان نیز به نوبه خود خویشان را با ارزش می‌بینند. بر عکس والدینی که در مقابل خواسته‌های فرزندان خود متخاصم، سهل‌انگار، یا انتقادگر هستند، فرزندان نیز خود را تهی از ارزش می‌بینند (برک^۲، ۱۳۹۰).

به طور کلی نتایج بررسی کیفیت رابطه ولی- فرزند با سازگاری نوجوانان دختر نشان داد که کیفیت رابطه بین والدین و فرزندان تأثیر بسزایی بر سازگاری نوجوانان دارد که این پژوهش همسو با پژوهش‌های خالق (۲۰۱۲)؛ کین و همکاران (۲۰۱۲)؛ مک گرگور (۲۰۰۸)؛ الیس و گاربر (۲۰۰۰)؛ فولاد چنگ (۱۳۸۵) و خدایاری فرد (۱۳۸۳) است. سازگاری به مقدار زیادی از محیط خانواده تأثیر می‌پذیرد. برای اینکه فرزندان سازگاری و عملکرد مطلوبی در زندگی فردی و اجتماعی داشته باشند نیاز به محیطی خواهند داشت که به دور از هر گونه تنش و اضطرابی باشد. در واقع فرزندان در راه اجتماعی شدن و سازگاری با مسائل و رسیدن به پیشرفت بیش از هر چیزی به گرمی، توجه و مراقبت والدین خود نیاز خواهند داشت.

- attachment style. *Youth Adolescence*, 34, 97-110.
- Khaleque, A.** (2012). Perceived Parental Warmth, and Children's Psychological Adjustment, and Personality Dispositions: A Meta-analysis. *child and family study*, 2, 209-223.
- Lerner, R. M.** (2009). *Contextual Influences on Adolescent Development. Handbook of Adolescent Psychology*. Manchester: John Wiley & Sons INC.
- Mcgregor, J.** (2008). *The Roles of adolescent Identity Formation and Family Relationships in Psychological Well-Being*. Thesis for Master of Science, University of Guelph.
- Narusyte, J.** (2009). *Adolescent adjustment problems: The role of heritability and family environment*. The department of Medical Epidemiology and Biostatistics Karolinska institute, Stockholm, Sweden.
- Qin, D. B., Rak, E., Rana. M., & Donnellan, M. B.** (2012). Parent-child relations and psychological adjustment among high achieving Chinese and European American adolescents. *Adolescence*, 35, 863-873.
- Sadock, B. J., Sadock, V. A.** (2003). *kaplan and sadock's Synopsis of psychiatry*. 9th ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- منابع:
- احدی، ح.، بنی جمالی، ش. (۱۳۸۵). کودک و خانواده. تهران: انتشارات رشد.
- برک، ل. ای. (۱۳۹۰). روان‌شناسی رشد. ترجمه ی. سید محمدی. تهران: انتشارات ارسباران.
- ترقی جاه، ص.، حمدیه، م.، یعقوبی، ن. (۱۳۹۰). ارتباط انواع روابط والدینی با مصرف مواد محرک و افسردگی در جوانان. *مجله رفاه اجتماعی*، ۱۱، ۴۳-۵۰.
- حسینی، ر. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های والدینی با الگوی گوردون بر بهبود روابط والد-فرزند در نوجوانان دختر صفاتشهر. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهرا.
- خدایاری فرد، م. (۱۳۸۳). مقایسه‌ی ارتباط نگرش مذهبی و رابطه پدر- فرزند با سازگاری اجتماعی در فرزندان جانباز و عادی شهر تهران. *مجله روانشناسی*، ۴ (۳۲)، ۳۷۲-۳۸۸.
- شعاری نژاد، ع. (۱۳۹۱). فرهنگ توصیفی علوم رفتاری/شناختی. تهران: انتشارات اطلاعات.
- طاهری، م. (۱۳۹۱). تأثیر رابطه بین والدین و فرزندان بر مهارت‌های اجتماعی نوجوانان. همایش تربیت و نهادهای اجتماعی. انجمن علمی اولیا و مربیان.
- فولاد چنگ، م. (۱۳۸۵). نقش الگوهای خانوادگی در سازگاری نوجوانان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۷، ۲۰۹-۲۲۱.
- قره باغی، ف. (۱۳۸۹). نقش تعارض زناشویی و رابطه والدین با کودک در نشانه‌های آسیب شناختی عاطفی و رفتاری کودک. *مجله پژوهش‌های روانشناختی*، ۱، ۱۰۸-۸۹.
- کمرزین، ح. (۱۳۹۱). *روانشناسی رشد ۲*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- Doyle, A. B., & Markiewicz, D.** (2005). Parenting marital conflict and adjustment from early-to -mid adolescence: Mediated by adolescent

Schwartz, O. S., Dudgeon, P., Lisa, B., & Sheeber, L. B. (2012). Parental Behaviors During Family Interactions Predict Changes in Depression and Anxiety Symptoms During Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40, 59–71.

Willkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. *Youth and Adolescence*, 33, 479- 493.